

Gene Youngblood - Masmédia a budoucnost touhy

Nové orgány vnímání vznikají jako důsledek potřeby. Vybičuj tudíž potřeby, abys posílil vnímání.

Jalaludin Rumi, 1273 A.D.

Tento esej se dotýká reality, masmédií a lidské touhy. Pokusím se prozkoumat účinek masmédií na identitu jednotlivce, na sociální dějiny a na evoluci lidstva. Můj základní předpoklad zní, že průmyslová civilizace se právě nachází ve vývojové krizi, ohrožující samotné naše přežití a že analýza toho, jakou roli masmédia měla ve vývoji lidstva by mohla naznačit, zda budeme schopni zabránit, aby se krize proměnila v katastrofu.

Ptáme-li se, jak působila masmédia během lidského vývoje, vlastně se dotýkáme idaleko obecnější otázky: který důsledek průmyslové revoluce je nejdůležitější? To, že masmédia jsou kulturní odvětví průmyslového systému, činí jejich vliv možným a zároveň nevyhnutelným. Masmédia tvoří technoeconomické základy toho, co lze označit jako kulturní průmysl, nebo jako průmysl vědomí, což je fenomén, který vnímám jako konečný projev industriální rovnosti a jako bezprostřední ohrožení identity jednotlivce, společenských dějiny a vývoje lidstva. Pokusím se dokázat, že hlavním důsledkem průmyslové revoluce je, že nás díky rozmachu masmédií dovedla do historické a evoluční slepé uličky, ze které nejspíš není úniku.

Chci ukázat nejen skutečnost této krize, ale i to, že ji způsobila masmédia, že jedině jejich celkovou přestavbou – jedině kompletní „přestavbou“ jejich strukturního a funkčního uspořádání – můžeme zabránit, aby se krize stala v katastrofou. Chci také ukázat, že i když máme k dispozici nástrojové systémy vhodné pro takovou přestavbu, téměř jistě k tomu nebudou použity. Protože rekonstrukce masmédií by vyžadovala zapojení masmédií samotných, přičemž hlavní jejich funkcí je zachovat svoji povahu a udržovat tak i existenci průmyslového systému, který jejich provozování umožňuje a hlavně kvůli němuž jsou považovány za nepostradatelné.

Oprávněnost tohoto základního předpokladu se pokusím předvést pomocí šesti předpokladů, z nichž každý tvoří zvláštní diskurz a ztělesňuje vlastní a specifický referenční rámec.

Prvním předpokladem je, že vývoj lidstva je výsledek kulturního, nikoliv genetického procesu. Tím mám na mysli, že biologický vývoj druhů je do té míry podřízen kulturním dějinám, že kultura určuje naše chování, určuje naléhavost přírodního výběru. Z toho vyplývá, že prostředí, v němž

žijeme a s nímž jsme - ve snaze o přežití jako genetické populace - propojeni, není ani tak fyzické prostředí či biosféra, ale spíš symbolické prostředí, kultura, případně to, čemu říkám *videosféra*.

Druhým předpokladem je, že uvnitř každé industriální společnosti utváří kulturu a udržují ji čtyři druhy masmédií – televize, rozhlas, tisk a film. Masmédia jsou tedy rozhodujícími faktory lidské evoluce, protože ovlivňují kulturu, která pak určuje naše chování a chování pak podmiňuje nutnost přírodního výběru. Ovšem vlivem procesu, který bychom mohli označit jako *neadaptivní percepční imperialismus* se vnitřní uspořádání centralizovaných masmédií stává příčinou hlubokého kulturního úpadku.

Třetím předpokladem je, že zakoušíme cosi, co nazývám globální eko-sociální krize. Tím mám na mysli veškeré společenské problémy týkající se komunikace jako důkaz nekontrolované či vymknuté evoluce – evolučního procesu uvnitř průmyslové společnosti, který sama neovládá a proto vlastní přežití ohrožuje. Eko-sociální krize je celosvětová, ale lze ji vnímat také jako symptom strukturálního uspořádání Spojených států jako jediného industriálního národa¹.

Čtvrtý předpoklad zní, že eko-sociální krizi vymknuté evoluce způsobila masmédia jako rozhodující faktor toho evolučního procesu, a že vyřešit ji lze jen celkovým „převrácením“ strukturního a funkčního systému masmédií. Tím mám na mysli, že samotné principy masové komunikace s publikem (tak jak je dnes v průmyslových společnostech provozovány), a to nezávisle na obsahu či techno-ekonomickém aparátu, do něž jsou vtělené, je ta nejdestruktivnější síla, která musí být za každou cenu historicky bezpříkladnou komunikační revolucí překonána.

Pátý předpoklad zní, že pro tu revoluci, jež by se mohla stát jistou formou strukturního a funkčního převratu, který je potřebný pro řešení eko-sociální krize, máme nyní vhodné nástroje. Zdá se, že čistě technický aspekt takového potenciálu tvoří šest nástrojových systémů, které se právě rozvíjejí jako oddělená odvětví.

Jsou to:

1 kabelové komunikační sítě, například kabelový televizní průmysl či telefonní systém;

¹

Poznámka editora: Podle Youngblooda budou následky celkové ekosociální krize korigovány díky internetu a dalším pokročilým komunikačním technologiím. „Komunikační revoluce znamená decentralizaci a pluralizaci sociální konstrukce skutečnosti. ...Protože je okamžitě jasné, že to by znamenalo konec hegemonie systému, setkáváme se v tomto směru s takovým odporem“. Viz: přednáška Gene Youngblooda na videoportálu Nadace P2P, <https://blog.p2pfoundation.net/gene-youngblood-build-challenge-create-scale-can-destroy/2017/04/25>,

2přenosné vybavení pro nahrávání videa;

3systémy pro publikování filmu jako videodisk a videokazeta;

4domácí počítače a informační vybavení;

5domácí komunikační satelity a

6nové domácí informační zobrazující nástroje jako jsou velkoformátové televizní obrazovky a faxové terminály s tiskovým výstupem.

Předtím, než přistoupím k šestému předpokladu, bych rád podotkl, že takové myšlenky lze odmítnout jako utopický futurismus, ale protože dějiny Ameriky jsou dějinami futurismu se s podobnými náměty téměř nesetkáváme v jiném kontextu než ve futuristickém. Avšak tady nejde o takový druh textu a mýlí se ten, kdo ho za takový pokládá. Duch, v němž text vznikl a rámeček, v němž ho budete číst, je duchem revoluce. Nepředpovídám, že nastane zítra. Upozorňuji jen, co by se měla stát dnes. Vysílám zde výstražný signál a chtěl bych tím podpořit vyhlášení mobilizace. Měli bychom se zaměřit na alternativní modely přítomnosti, protože budoucnost vynalézáme tím, co děláme dnes, spíše než jako model pro alternativní budoucnost. A pokud budeme pokračovat v tom, co děláme dnes, směřujeme do záhuby.

Píši to na pozadí zdánlivě nezvladatelné krize.² Nacházíme se ve věku apokalypsy, jelikož si už nejsme jistí, jestli jako lidský druh přežijeme. Význační vědci, působící v různých oborech vědění se shodnou, že jsme spustili řetězec politických, vojenských a socio-kulturních krizí, které se možná ukážou jako nezvladatelné. Známe, co Řekové neznali: neurčitost. V posledních dvaceti letech je neurčitost endemická, všude panuje pochybnost, zda je aparát industriální civilizace vůbec životaschopný. Opakovaně poukazujeme na nefunkčnost společenského systému a mezitím se příznaky krize neustále zhoršují. Instrukce, které budujeme proto, abychom naši svobodu a šance na naše přežití upevnili, se staly industriálním kolosem, který - jak se zdá - nás ohrožuje a neslouží už k tomu aby nás ochraňoval. Jsme zajatci gigantických systémů, které se vymkly naší kontrole, systémů, které představují přesný opak našich vysněných cílů a vlastně napomáhají k problémům, které naopak měly být řešeny. Večer už nechodíme spát s pocitem bezpečí a ráno nevstáváme s jistotou, že nás ta obří mašinérie organizované společnosti posouvá dál. Takový výhled je děsivý. Všim prostupuje paranoia a jsme přesvědčeni, že dostupný lék není určen pro ty, kdo by ho mohli použít.

² Poznámka editora: Patrně jde odkaz na tzv. Druhý ropný šok, nebo Druhou ropnou krizi, která se odehrávala v roce 1979 a jejíž dopady trvaly až do poloviny osmdesátých let dvacátého století. Krize byla reakcí na probíhající Íránskou islámskou revoluci. V USA se ceny ropy v té době až zdvojnásobily na bezmála 40 dolarů za barel. .

Předpokládám, že takový pocit bezmoci způsobila neschopnost starých vzorců myšlení, neschopnost se postavit čelem k této historicky výjimečné situaci. Nemůžeme přece hledat řešení, aniž bychom byli schopni rozeznat problém, a je celkem běžné přistupovat k problémům chybně. V eseji se pokusím popsat problematiku individuální svobody a společenského přežití, položit politicky platné otázky – protože eko-sociální krize dosáhla tohoto stupně hlavně proto, že si ve veřejné diskusi, legislativních orgánech, vzdělávacích programech a na školách správné a zásadní otázky prostě neklademe.

Když se díváme do oken – do oken masmédií, zejména do okna televize, všechny ty problémy tam spatříme. Rozrostly se natolik, že by bylo zbytečné je zde vyjmenovávat. Dovolte mi je – povrchně, jak se může zdát – označit za problémy, které jsou výsledkem naší neschopnosti představit si svět bez nich, naší neschopnosti po jiném světě toužit. Směřuji k pointě, nesouvisející ani tak s konkrétními problémy, jako spíš s rámcem, skrze nějž je vnímáme. Máme totiž tendenci oddělovat problémy od jejich širšího rámce. Tendenci se zaměřit spíš na viděné, než na náš způsob vidění. Pokusím se naznačit, že naše problémy nespočívají v tom, co vidíme přes okno, ale v oknu samotném; nikoliv v tom co je viděno, ale v našem způsobu vidění. Tvrdím, že místo abychom se zabývali způsoby produkce a tvorby, musíme se zaměřit na způsoby myšlení, vnímání a komunikace.

To nás přivádí k šestému předpokladu. Největší politická výzva, které dnes industriální společnost čelí, je výzva uspíšet a uskutečnit revoluci v komunikaci. Jinými slovy: eko-sociální krize a nové nástroje videa umožňují a implikují tvorbu nových forem politiky, které bych nazval kulturní politikou. Tím mám na mysli politické hnutí, spojující snahy a cíle stávajících politických hnutí do jednoho všezahrnujícího plánu: celkového „převrácení“ struktury a (změny) fungování centralizovaných masmédií.

V následujících řádcích i v knize, z níž tento esej pochází chci formulovat filozofické a teoretické základy nové kulturní politiky, podnítit a podpořit vytvoření nového typu politického aktivisty, kulturního pracovníka. Naším cílem – nás jako kulturních pracovníků - je kultivovat prostředí názorů volajících po rekonstrukci masových médií. Zatáhnout za provaz, který by odhalil základní texturu z níž je průmyslová civilizace tvořena, znamená vtáhnout tuto otázku do hlavního proudu veřejné debaty jako nejdůležitější téma politiky současnosti. Pokud chceme, aby náš svět fungoval, nejde ani o akademickou domněnku, ani o futuristický sen, ale o politický imperativ. Aby se to podařilo, musíme v lidech důvěru a artikulovat politicky relevantní požadavky pro

ustanovení nového společenského systému. Právě v tomto smyslu a v revolučním *duchu* následující úvaha vznikla.

Komunikační revoluce

Zastavme se nejdřív u premisy, že nové nástroje videa mohou urychlit historicky bezpříkladnou revoluci ve struktuře a funkci masmédií. Jejich potenciál bude jasnější, pokud je budeme vnímat ne jako nezávislé jednotky, ale jako součásti jediného, integrovaného, celonárodního telekomunikačního systému, který by zahrnul, proměnil, doplnil a v některých případech dokonce nahradil systém stávajících masových médií. Ten hypotetický systém zde dále označuji jako *Národní informační jednotka*.

Pokud přijmeme takovou představu komunikační revoluce a použijeme ji na tento soubor nástrojů, pokusím se naznačit, že je teoreticky možné je sjednotit a organizovat tak, že díky nové struktuře můžeme dosáhnout „převrácení“ industriálního organizačního principu naruby. Ten je nejen zdrojem strukturní a funkční identity naší společnosti obecně, ale zejména jejich masových komunikačních subsystémů. Organizační průmyslový princip je - zjednodušeně řečeno - založen na centralizované masové produkci a distribuci. Projevuje se a realizuje prostřednictvím struktury a funkce jakéhokoli techno-kulturního systému, a zahrnujícího téměř veškeré nástroje a instituce industriální společnosti.

Společenské subsystémy masové komunikace jsou - vedle dalších společenských subsystémů - zvláštním případem průmyslového sebe-organizujícího principu: díky jejich struktuře a díky funkci směřuje k ustanovení centralizované, jednosměrné masové veřejnosti a k neadaptivní distribuci zpráv. Proto je hlavním posláním masmédií zprostředkovávat centralizované výstupy - centralizované masové produkce a zajišťovat jednosměrnou masovou distribuci symbolických zpráv pro masové publikum.

Pokud bychom pak tuto „revoluci“ označili jako radikální proměnu podstaty systému, znamená to, že ve struktuře a ve funkci masových komunikačních systémů podobná revoluce dosud neproběhla. Ačkoliv mnohé události v dějinách masmédií označujeme za revoluční, změny spočívaly spíše v gradaci než v druhu. Změnily se způsoby kódování poselství v rámci masové distribuce (tisk, filmy, rádio, televize) nebo počet těch, kterým jsou tato poselství simultánně směřována (narůstající zúčastněné publikum); ovšem během těch „revolucí“ nedošlo k zásadní změně uvnitř industriálního organizujícího principu centralizovaného, jednosměrného masového

publika ani ke změnám neadaptivním způsobu šíření zpráv - což jsou vlastnosti veškerých masových komunikačních systémů od vynálezu jejich mobilního typu.

Teprve dnes - a *pouze* působením elektronického kódování informace a telekomunikačním systémům, je skutečná a radikální revoluce poprvé reálná. Protože komunikační revoluce je jediným možným důsledkem daleko obecnější a hlubší revoluce uvnitř elektronické vědy – revoluce, která probíhá již víc než pětadvacet let. Je stále jasnější, že *Elektronická revoluce* by mohla mít na naše životy podobně dalekosáhlé dopady, jaké průmyslová revoluce měla na společnost 19. století.³ Větší dopad na lidské dějiny a myšlení než měla renesance. Hlubší vliv na rozvoj lidstva než jakákoliv jiná událost v dějinách, včetně vynálezu kola, elektřiny, knihtisku a telefonu. A konečně by mohla – a musí, jak se pokusím dokázat – přenést člověka prostřednictvím radikální povahy moderních civilizací od *Průmyslového* do *Kybernetického* věku.

Je třeba uvést, že taková revoluce by byla daleko hlubší než aby došlo k pouhému posunu ve vlastnictví či rozložení moci; neznamena by pouhé vybavení novými nástroji, ale i radikální převrat hodnot. A ze všech nástrojů, používaných lidmi jsou nejdůležitější ty, které zajišťují komunikaci. Vynálezy a vylepšování komunikačních technologií nalezneme všude v umění a ve vědě. Tvoří jejich hlavní sílu, určují způsob myšlení i způsob, jakým se myslet učíme. Základní struktura veřejného komunikačního systému určuje také obecnou politickou a kulturní realitu společnosti, kterou organizuje, a jakákoliv významná změna v této struktuře má hluboké společenské důsledky.

Změny, k nimž v systémech masové komunikace dosud docházelo, představovaly spíš změny gradace než druhu; ovšem revoluce, kterou by bylo teoreticky možné uskutečnit odpovídajícím začleněním a uspořádáním nových nástrojů videa, by znamenala zároveň změnu nejen gradace, ale i druhu, protože by způsobily přesně opačné principy organizace než je tomu teď u stávajících zdrojů strukturální a funkční povahy masmédií. Tento obrácený princip bychom mohli nazvat *kybernetický sebe-organizující princip*⁴.

³

Poznámka editora: Elektronická revoluce je název sbírky esejí Williama S. Burroughse, která byla poprvé vydána v roce 1970 v Expanded Media Editions v západním Německu. Druhé vydání, vydané v roce 1971 v anglickém Cambridge, obsahovalo francouzský překlad Jeana Chopina. Viz: http://www.ubu.com/historical/burroughs/electronic_revolution.pdf,

⁴

Poznámka editora: Kybernetický princip sebeorganizace (nazývaný v sociálních vědách také spontánní řád), je proces kdy nějaká forma celkového řádu vzniká sama z původně neuspořádaného systému jako důsledek místních interakcí. Takový proces může být, pokud je přítomné dostatečné množství energie - spontánní, a není nutné jej řídit z vnějšku. Výsledná organizace je decentralizovaná a je rozložena rovnoměrně do všech součástí systému. Taková organizace je obvykle robustní a je schopna přežít nebo sama korigovat podstatné poruchy. Byla formulována v texech Williama Ross Ashbyho v roce 1947 a později ji rozpracoval například Heinz von Foerster. Viz: <http://pespmc1.vub.ac.be/CYBSPRIN.html>

KOMUNIKAČNÍ REVOLUCE

průmyslový organizující princip vs kybernetický organizující princip

centralizovaný vs decentralizovaný

jednosměrný vs dvousměrný

masové publikum vs speciální publikum

neadaptivní vs uživatelsky řízený

šíření poselství vs zpětnovazebná komunikace

Zavedení takového (reverzního) principu by znamenalo nahradit dosavadní centralizovaný výstup jako klíčovou funkcí masmédií, tj. jejich primárního účelu decentralizovaným vstupem. To by umožnilo, aby sám uživatel určoval přístup k informacím a přístup ke komunikačním kanálům. Důležitý jsou výrazy „určený uživatelem“ a „řízený uživatelem“. Tato kritéria zmíněnou premisu výrazně odlišují od tradičních koncepcí „veřejného přístupu“, které takové strukturální převrácení funkce dotyčných institucí nepředpokládají. Pokud bychom však změnu struktury a funkce masmédií označili jako revoluční, podle naší definice bude třeba tyto požadavky, předpoklady naplnit; proto tvrdím, že komunikační revoluce je také kulturní revoluce, anebo to není revoluce vůbec.

Národní informační jednotka

Nejlepším příkladem decentralizovaného uživatelsky řízeného zpětnovazebného komunikačního systému je automatizovaná telefonní síť – paradoxně tvořící samotné srdce průmyslové společnosti. Telefonní systém je ze své povahy orientovaný na vstup, spíše než na centralizovaný výstup, určený výhradně pro zpracovávání decentralizovaného vstupu. Rozhodovací moc uživatele je důvodem jeho decentralizovanosti. Byrokracie nemůže určovat, kdy a jak telefon použijeme. Ačkoliv síť je řízena počítačem, rozhodujeme se kdy, kam, jak a proč tento kolos za miliardy dolarů použijeme a počítače zpracovávají vstup podle nás.

Telefonní systém je nejkompletněji decentralizovaný a uživateli řízený veřejný komunikační systém, který byl kdy vynalezen a umožňuje uživateli kontrolu času, místa a obsahu vytváření a šíření zpráv. Ale tři zásadní vlastnosti telefonního systému způsobují jeho nevhodnost ve věci

technologické matrice pro *Národní informační jednotku*. Za prvé: telefonní síť je ze své povahy jednoadresový spíš než více-adresový komunikační systém (lze mluvit jen s jednou osobou zároveň) a jelikož tak nelze oslovit veřejnost je jako politický nástroj nepoužitelný. Za druhé: neumí zpracovávat audiovizuální zprávy ("gestalten" a gesta druhé osoby), protože je navržen výhradně pro konceptuální a nikoliv pro existenciální dialog; tudíž se nehodí jako nástroj pro rozvíjení a zpracování alternativních modelů možných realit. Za třetí: pro většinu lidí (kromě institucionálních uživatelů počítačových služeb sdílení času) je telefonní systém pouze průchodný a nemá ani úložné ani vyhledávací funkce; nemá „paměť“ a je proto jako nástroj induktivní interference nevhodný – nelze ho použít k poučení z naší kolektivní minulosti ani pro plánování společenské kolektivní budoucnosti.

Ale pokud by byl základní princip komutační sítě (*switched network*) modifikován tak, aby zahrnoval současně jedno i více-adresové módy komunikace, audiovizuální přenosy a veřejně přístupné úložiště dat, měli bychom k dispozici radikální inverzi současných masmédií a ztělesnění toho, co označuji jako *Národní informační jednotka*. Takový systém by mohl zahrnout, sloučit a přesáhnout veškeré vlastnosti telefonní sítě a masových distribučních médií. Mohl by zajistit celonárodní distribuci programů, zpráv, knihoven, telefonu a poštovní služby, výuku, kontrolní činnost automatického zpracování, profesionální a sociální služby, například lékařskou či právní pomoc. To všechno v jediném decentralizovaném, uživatelem řízeném, percepčně přizpůsobivém zpětnovazebném komunikačním systému, určeném nestandardnímu publiku⁵.

Jak by se nám žilo s *Národní informační jednotkou*? Nemůžeme si být zcela jisti, stejně jako jsme netušili, než k vynálezu těchto médií došlo jak to bude s tiskem, rádiem či televizí. Ale víme, že je třeba odpovědět na dvou rovinách: operační, ve smyslu provozu celkového systému samotného a ve smyslu interakcí s ním prostřednictvím domácího komunikačního terminálu; konceptuální či subjektivní, ve smyslu účelů (kulturních, politických, ekonomických). K tomu bude celkový systém utvářen, stejně jako motivacemi, očekáváním a uspokojením, které s takovým systémem získáme tak, že s ním budeme interagovat.

Zatímco stávající masmedia určuje reklama, komerce a průmysl a divák je produktem, poskytovaným zadavatelům reklamy, *Národní informační jednotka* by měla být provozována jako veřejná služba, poskytovala by volný přístup k informacím pro uživatele a také volný přístup ke komunikačním kanálům. To by nebylo možné, pokud by *Národní informační jednotka* nebyla

⁵

Poznámka editora: Youngblood uvažoval o významu komunikačních sítí a představil vizio Internetu již v roce 1970, dále Viz například <https://thirdspacenet.com/networked-conversations/gene-youngblood/>

spravovaná jako veřejná jednotka na bázi společného nosiče., Podporovaná by byla z veřejných prostředků; jako právní monopol, jehož služby, podmiňující svobodu jednotlivce a jeho sociální přežití, budou podle zákona přístupné za standardní ceny pro každého občana. Vlastnictví fyzické infrastruktury bude přitom zákonem odděleno od pravomocí k jeho programování.

Národní informační jednotku bychom mohli považovat za „poptávkový informační systém“, kde uživatel požaduje informaci, získává ji, zaplatí za ni a za její zpracování, za přístup k programům a komunikačním kanálům, které právě požaduje a určuje kdy, kde a jak rychle. Takový poptávkový informační systém je uskutečnitelný pouze propojením výpočetního a telekomunikačního průmyslu, přičemž nové služby budou veřejnosti zpřístupněné díky simultánnímu přepínání z vysílání na kabelový video distribuční systém, což se již také děje – i když je dosud nejisté, jestli Zasiťovaný národ (*Wired Nation*) bude mít logo „Able Cable“ nebo *Velký modrý zvonek* (Big Blue Bell). Důležité je, že po ironickém převrácení toho, co jsme si zvykli nazývat technologickým pokrokem, budeme za vývoj veřejné komunikace dlužit spíš Morseovi než Marconimu, protože v USA distribuce informací právě opisuje okruh od drátového k bezdrátovému a zpět k drátovému. Přesněji řečeno, mělo by raději probíhat po drátě, neboť bez toho by strukturální a funkční převrácení masmédií nebylo možné.

Nová struktura bude provozovaná jakožto veřejná služba na jediné infrastruktuře , anebo nebude vůbec, a stovky přenosových kanálů využívajících optické vlákno a domácí satelity budou nutně fungovat jako kanály s otevřeným přístupem. Celý koncept ztratí smysl, jelikož nebude žádný komunikační kanál, který by nebyl přístupný veřejnosti. Právě rozmanitost vyžaduje, aby každý vysílací kanál byl určen specifickému tématu či souboru témat a finančně podporovaný federálními organizacemi (bez vládní kontroly obsahu) z veřejných zdrojů, a možná i něco málo z reklamy (za předpokladu, že obstojí v soutěži s komputerovanými informačními kanály „uživatelského informace“ o produktu). Programy pro takové kanály bude moci vytvářet každý - od autonomních jednotlivců přes základní komunity až k profesionálním tvůrcům zpráv a filmů, pokud se týkají tématu, kterému bude jednotlivý kanál dedikovaný.

Je téměř jisté, že s tímto systémem budeme moci komunikovat prostřednictvím jediného multimediálního domácího terminálu, nezávislém na médiu interakce (audio, video, text) či jeho účelu (zábavní, vzdělávací, výzkumný, vyhledávání dat, volby, videotelefon). Ten terminál bude nástrojem vstupu-výstupu pro virtuálně neomezenou bohatost komunikačních kanálů a služeb, z nichž některé budou zákonem určené, jiné pak budou výsledkem podnikatelských iniciativ. Z toho vyplývá, že využívání systému představuje mnohem aktivnější zapojení a větší selektivitu

než je tomu dnes, kdy jsme pouhými pasivními konzumenty zboží. Interakce s novou strukturou bude připomínat spíš telefon či knihovnu, návštěvu obchodu s deskami nebo knihkupectví. Jinými slovy, jako se teď ptáme „Co dávají v televizi?“, bychom se ptali: „Co si na své televizní obrazovce přehrají?“ A „programovatelný terminál“ nám pomůže s vyhledáním dat, služeb či programů podle našich představ. To znamená daleko větší míru rozmanitosti a dostupnosti, než si dovedeme dnes vůbec představit.

Tolik k hvězdnému hardwaru. Na tom důvěrně známém scénáři je podstatné, že se už nejedná o science fiction. Technologie je již k dispozici, jako sebenaplňující se proroctví, takže jisté požadavky průmyslu a vlády, které dříve nebylo možné reálně prosazovat, jsou teď reálné. Prozatím je důležité uvažovat v kontextu našeho scénáře o cílech, podnětech a přístupech – protože je jasné, že bez zásadní změny v mediálním vědomí nebudeme moci tyto věci uskutečnit. A podnětům, které nová struktura obsahuje nejlépe porozumíme tím, že se pokusíme specifikovat cíle té současné.

Konečným účelem masmédií je hlavně zajistit udržovat provoz průmyslového systému, který jejich činnost umožňuje a podmiňuje je. Média k tomu přispívají tím, že podporují konvenční morálku, potvrzují běžné vědomí a konzumní kulturu. Zaměřují se na „skutečnost, jaká je“. Národní informační jednotka by se naopak zaměřila na „skutečnost, jaká by mohla být.“ Jejím smyslem by nebylo už podporovat vše, co taky je, nýbrž kultivovat možné. Pluralita účelu a decentralizace řízení, které jsou zabudované v samotné její struktuře znamenají, že Národní informační jednotka by zajistila pouze hrubé materiály, s nimiž jednotlivci a základní komunity dále konstruují vlastní informační prostředí a syntetizují vlastní realitu.

V důsledku by náš přístup jako uživatele Národní informační jednotky byl motivován spíš potřebou, než vynuceným zvykem - potřebou mít před sebou, trvale a pronikavě, hmotné i kulturní modely světa, kde bychom chtěli žít, a ke kterému abychom byli schopni dospět. A teprve interakcí s takovým systémem bychom si mohli uvědomit, jakému světu bychom dali přednost. Zde spočívá podstata moderního dilematu, jelikož se zdá, že přístupy a hodnoty se mohou změnit teprve *potom*, až se osvobodíme od diktátu neadaptivního percepčního imperialismu a začneme vytvářet a žít v jiných historiích. Jinými slovy, teprve ve společnosti, která dospěla k funkcionálnímu převrácení masmédií budeme moci vynalézt a realizovat způsoby života, které by byly pro jednotlivce osvobozující a zároveň kompatibilní s požadavky biosféry. Toto dilema (z řeckého „dvě premisy“) podmiňuje historickou a evoluční slepou uličku, ve které se dnes nacházíme. Zbytek eseje je věnován objasňování techno-ekonomických mechanismů, které ji způsobily.

(...)

Faustovská budoucnost percepčního mechanismu

Podívejme se teď na dějiny kinematografie o vztahu lidstva k technologii a budoucnosti. Všechny ty filmy – od *Metropole* Fritze Langa přes Chaplinovu *Moderní dobu*, Godardův *Alphaville* až ke Kubrickově *2001 a Mechanickému pomeranči* – představují komplexní soubor předsudků o lidské povaze, ztělesněný termínem „1984.“ Ten symbol apokalypsy, evokující jako podmíněný reflex zcela pravděpodobného, neadaptivního, dehumanizovaného světa byl téměř obecně přijímán jako funkční model, s nímž se většina nejspíš ztotožňuje. Došlo to až tak daleko, že tyto filmy posuzujeme podle toho, jak zobrazují svět, který - jak všichni víme - nastane v budoucnosti. Samozřejmě, že o tom ve skutečnosti nevíme nic, ale už to, že *si myslíme*, že to víme, je dost závažné, protože jdeo důsledek neadaptivního percepčního imperialismu, distribučního systému pro masové publikum, který redukuje alternativy myšlení a jednání.

Obraz světa budoucnosti v takových filmech vždy ovládá stereotyp bezútěšnosti. Budoucnost je vždy horší než dnešek, nikdy není lepší než přítomnost. Je to zakořeněný předpoklad, že cosi jako pokrok neexistuje, anebo že směřuje k soudnému dni. Takové filmy předpokládají, že nad naším osudem nemůžeme, či bychom neměli mít kontrolu. V těchto ukázkách faustovské budoucnosti je svět tísnivě mechanizovaný, zlomyslně komputelizovaný, nemilosrdně a neodvolatelně totalitní. Nejvyššího despotu představuje muž, či stroj, nebo obojí zároveň. Muži a ženy vedou bezpohlavní dehumanizované životy, jsou fyzicky předprogramováni, morálně podmíněni, funkčně determinováni nějakým hrozivým „jiným“. Láska, soucit, svoboda a další lidské hodnoty jsou považované za „nedostatečné“ a tudíž za zločin proti Státu, ztotožněného s Logem.

Pochmurná fantasmata jsou pravidelně oživena rebelem, jehož lidské emoce a humanistické hodnoty přežily technokratickou očistu. Je to hrdina, protože je atavistický, protože připomíná současníka: miluje, cítí, upřednostňuje krásu a poezii a spravedlnost. Příběh dosahuje rutinního napětí v konfliktu mezi Člověkem Dneška a Světem Zítřka. Vyústění je předvídatelné (tedy neinformativní); buď atavista-hrdina zkratuje počítač, zavraždí zlotřilé programátory a uteče s Diktátorovou krásnou dcerou – anebo je sám zničen či „rehabilitován“ a připojí se ke společnosti kráčejících zombie. Toto obecné téma, je v různých variacích typické pro většinu filmů zabývajících se budoucností a technologií a určených pro masového diváka. Jedná se totiž o model, s nímž se většina lidí může lehce ztotožnit jakožto s „pravdivým“ či „realistickým“. Je důležité, že v několika případech, kdy atavistický -hrdina zvítězí nad silami zla, není ten Nový svět, který jeho vítězství umožnil, – alespoň

ne s takovým láskyplným detailem, s jakým zobrazujeme vražednou a zhoubnou budoucnost ukázán.

Nahodilost touhy

Popularita takových mýtů dokazuje tvrzení mediálních manažerů, že „poskytují divákům to, co chtějí“. A to je pravda. Je to také jedna z nejzákeřnějších tautologií, které si lidé vymysleli, protože lze toužit jen po tom, co je nám dáno. Touze se učíme. Touhu je třeba rozvíjet. Je to zvyk formovaný neustálým opakováním specifického typu interakce. Touha je nejdůležitější ze všech průmyslových produktů, vzniká prosazováním zvyku na základě nepřítomnosti možné alternativy. Nejenže lze tedy toužit pouze po tom, co je nám dáno; stejně důležité je také, že *nemůžeme* toužit po tom, co nám *není* dáno. Výběr materiálů, s nimiž rozvíjíme naše osobní hodnoty a preference provádíme pochopitelně sami. Snažíme se určovat, ke kterým mají přístup a které si vybírají naše děti. Jenže nemůžeme rozvíjet něco, co nemáme: neobjednáme si jídlo, které nevidíme na menu, nevolíme kandidáta, který není uveden na hlasovací listině, nemůžeme být ani pro, ani proti otázce, pokud nebyla položena, zřídka volíme to, co je mimo náš dosah, málokdy zdůrazňované, nepravidelně prezentované. Účastníme se jen toho, co je jednoduše a opakovaně dosažitelné. Vybíráme si, co je na výběr, navzdory skutečnosti, že po tom nijak zvlášť netoužíme, či v to ani nevěříme, anebo obojí. Nazýváme to odcizení, protože to je obecný příznak života v moderních industriálních společnostech.

Víme *jak* máme být deprimovaní. Víme, jak neuspět. Videosféra je zalidněná modely *lidského* neúspěchu, avšak kde najdeme mapy úspěchu a radosti? Jak se vyhnout faustovské budoucnosti, když nás percepčně-imperialistická masmédia neustále před modely alternativního myšlení a konání chrání? Jak žít zdravé životy, když videosféra zobrazuje jen patologii a korupci? Jak se máme osvobodit, když v nás masmédia živí iluzi participace, zatímco nám nabízejí jen pasivitu a percepční uvěznění? Konceptuálně vystoupit ze sociálního systému a sledovat ho perspektivou, která byproměnila morálku, proměnila jej v revolucionáře, v někoho, jehož morálka je jiná, než je ta vnucovaná společenským systémem. Zkušenost která by takový systém narušila protože by ukázala na jiný systém. Právě proto totalitní společnosti odpírají prostřednictvím ekonomického, náboženského, politického a vojenského útlaku možnost být pozorovatelem vlastního společenského systému a tak jej změnit v nějaký jiný, lepší systém. Totalitarismus znamená popření lidské bytosti jako pozorovatele, tedy popření jednotlivce jako sociálního elementu, který se může oddělit a morálně hodnotit systém, jehož je součástí.

Ačkoliv percepční imperialismus, tak jak ho většinou chápeme, neobsahuje žádné spiknutí, jde o tu nejzákeřnější formu totalitarismu. Totalitarismus je radikální narušení soukromé sféry veřejnou. Není soukromější sféra než individuální modus vnímání a myšlení. Přesto jde o nejosobnější ze všech sfér, kterou veřejná sféra, ztělesněná centralizovanými masmédií a jejich hroživou mocí rychle a účinně ovládat kolektivní myšlení a konání narušuje nejradikálněji. Jaký radikálnější případ totalitarismu bychom si lze představit než moc masmédií syntetizující jedinou politicky možnou realitu, předepisující pro většinu lidí po většinu času, co je reálné a co není, co je důležité a co není, co je správné a špatné, dobré a zlé, a co s čím jak souvisí? Tvrdím, že toto je ta skutečná podstata totalitarismu: kontrola touhy prostřednictvím kontroly vnímání.

Dnes je nejdůležitější, abychom naprogramovali inovaci, naplánovali ji podle našich požadavků. Ale problém je jak *zatožit* po jejím naprogramování, protože to by předpokládalo pochopit tuto potřebu a pochopit onu potencialitu. Nacházíme se v kritickém rozporu, kdy máme potřeby a schopnosti, převyšující naši percepci a tedy i naše aspirace, naše touhy. To nás přivádí zpět k Aristotelově tématu "konečné příčiny" a "účinné příčiny." Podle Aristotela je mozek orgán konečných příčin, zdroj vůle a účelu. Pokud je konečná příčina touha mít zapálenou zápalku, účinnou příčinou bude ji zapálit. Pokud si dokážeme uvědomit vytouženou budoucnost (se zapálenou zápalkou⁶), víme, co udělat v přítomnosti – stávkovat.

Výzva moderní doby je naučit se vyžadovat jiné způsoby života. Musíme rozšířit naše potřeby, abychom mohli rozšířit naše vnímání, abychom mohli zmobilizovat naši touhu. Ale nemůžeme rozvíjet to (zvýšit nutnost toho) co je mimo náš dosah. Nemůžeme dost dobře toužit po něčem, co si neumíme živě představit. Takže je pravda, že současné přístupy a hodnoty se opravdu proměnily. Je pravda, že se se zoufale pokoušíme se proměnit. Co nám brání, aby naše frustrace vytvořila nový druh institucí je neschopnost vnímat alternativy. To má za následek absenci touhy a tedy i požadavky po takových alternativách.

Víme například, že náš vzdělávací systém je zastaralý, ale absence alternativních modelů nám nedovolí představit si buď "od-školněnou" společnost⁷ nebo povahu vzdělávacích institucí ve společnosti, která by "od-institucionalizovala" školu. Víme, že naše veřejné komunikační systémy jsou zastaralé, ale po generacích, které prožily v neadaptivním percepčním imperialismu si neumíme představit kýžený informační systém nebo způsob jeho použití, i pokud by existoval.

⁶

Poznámka překladatele :V angličtině znamená slovo match zároveň zápalku i zápas či střetnutí.

⁷

Poznámka editora: Deschooling of society nebo Odškolnění společnosti je termín Ivana Illiche, který autor popisuje ve stejnojmenné publikaci *Entschulung der Gesellschaft*, vydané v roce 1971.

Proto není veřejná poptávka po Národní informační jednotce. Mohl bych jako paralelu k našemu příkladu zmínit telefon. Když jej Alexander Graham Bell představil na výroční výstavě roku 1876 ve Filadelfii neviděl pro tento nástroj nikdo smysluplné využití. Opravdu: *Western Union* označila Bellův návrh tento nástroj dostat do každé domácnosti a obchodu jako "absurdní," "směšný" a "naprosto vyloučený."

Ekosociální krize a svoboda imaginace

Následky neadaptivního percepčního imperialismu se projevují tak, že se nám podařilo stejně patologicky zapůsobit na naše kulturní dějiny jako na naši biologickou evoluci. S jedním podstatným rozdílem: zatímco biologická evoluce lidského těla je od chvíle, kdy se naše těla přestala přizpůsobovat našemu prostředí a začala přizpůsobovat naše prostředí našim tělům degenerativní, jsou dějiny kultury – tedy vědomí – degenerativní protože jsme přestali přizpůsobovat symbolické prostředí naší imaginaci; imaginaci podřazujeme naopak symbolickému prostředí jako centralizované masové kultuře. Právě proto jsou naše kulturní dějiny kvůli oslabené schopnosti popisovat svět v krizi. A "svět," koncipovaný jako soubor takových popisů si umíme stále hůř představit.

Tu nesnesitelnou potupu svobody naší imaginace nemůžeme a nesmíme tolerovat, protože svoboda imaginace je svobodou skutečnosti. Během vývoje lidstva probíhal nekonečný vývoj nového jazyka, nových konceptuálních nástrojů, nových způsobů řeči a myšlení a díky tomu do naší kognitivní sféry můžeme vkládat více aspektů zkušenostního universa, přemítat, obohacovat jej, umožňovat životu, aby mohl být žit způsoby dříve nemyslitelnými. Tím, že masmédiá podřizují naše schopnosti imaginace standardizovanému a stereotypnímu jazyku ničí evoluci kultury a s ní i evoluci lidstva.

Jazyk není kritériem, podle něhož bychom měli posuzovat myšlení; jazyk má být naopak poměřován kritériem, kterého zřídka - pokud vůbec - dosáhne: obrazností lidské pochybnosti a lidské touhy. Vývoj lidstva je vývojem myšlení a popisování zkušeností, které generujeme v našich myslích, protože žijeme ve sféře popisování. Meze našeho jazyka jsou meze našeho světa. Nový význam je ekvivalentem nového slova. Nové slovo je začátkem nového jazyka. Nový jazyk je začátkem nového vědomí. Nové vědomí je genezí nového světa. Nový svět a tudíž nové vědomí a tudíž nový jazyk jsou pro naše lidské přežití dnes klíčové.

Sebe-orientace prostřednictvím nových médií

Nástroje díky nimž můžeme a musíme začít s kultivací nového vědomí jsou tady. S takovými nástroji lze začít konstruovat jazyky, ještě nepodněčující jinou moc než vlastní. Snad se podaří osvobodit myšlení jednotlivce od běžného jazyka, možná dosáhneme rehabilitace obou, a tak si lze představit novou fázi humanity, v které každá myšlenka má svůj vlastní jazyk, kde každá lidská bytost má k dispozici nástroj, odpovídající na její vstup podle jazyka, který si sama stanoví, jazyka, vymezujícího nové významy pro zkušenosti.

Pro masová média je určující iluze „pravdy tak jak je.“ Pro každého pozorovatele je důležitý fakt „pravdy, jak ji vidíme.“ Naším úkolem je definovat podmínky decentralizované, uživatelsky řízené komunikace, která umožní vidět svět, jak ho skutečně vidíme. Jako seberefrenční pozorovatelé odpovídáme za vlastní percepční kategorie a převrácením funkční organizace masmédií bychom tuto roli mohli převzít. Měli bychom se naučit obsah médií vnímat ne jako samotnou realitu, ale jako model možných realit: ne jako hotové produkty konzumu, ale jako materiál, který lze dotvářet tak, aby reflektovaly perspektivu pozorovatele. Takový přístup a taková manipulace s poselstvím médií se stanou připomínkou světa, kde nyní žijeme: sebe-referenční oblastí deskripcí, v níž bychom mohli generovat neustálou obnovu vědomí tím, že se budeme orientovat interakcemi s námi

Právě takové využití televize, nikoliv už jen konceptuální, ale imaginativní a estetické by znamenalo vznik nového druhu politické kritiky. Potom bychom mohli smířit například umění a společenské vědomí. S takovým nástrojem bychom se mohli obklopit nejvyššími fikcemi, reorganizovanými jako fikce a jejich prostřednictvím dojít k naplnění touhy po nové a odlišné realitě. Neustále a zřetelně bychom měli před sebou a vedle sebe jak materiální tak kulturní model světa, kde bychom chtěli žít; díky reakční schopnosti bychom spatřili bohatost našich rolí v takovémto světě a dospěli k pocitu touhy a tak i k nutnosti jeho uskutečnění.

Rozšířením našich percepčních schopností se rozšíří i rozšíření naší percepce. Mohli bychom pak rozvinout to, co uvnitř a v životě okolo hledáme, ale co jsme dosud nenašli. Byli bychom pak schopni kultivovat to, co v nás po celou dobu dříme, k čemu ale kvůli chybějícímu nástroji nemáme přístup. Mohli bychom začít konečně žít pro film, vlastní silou se povznést k novým a dalším rovinám vědomí, kde se úplná tvořivost stane úplnou skutečností.

Ukázka z delšího textu *Videosféra* Gene Youngblooda, připraveného v roce 1978 k publikaci nakladatelstvím E.P. Dutton & Co., Inc., New York. Z anglického originálu *The Mass Media and The Future of Desire* přeložila v roce 2006 Lenka Dolanová.

Gene Youngblood (1942 - 2021) byl americký teoretik mediálního umění a politiky, výzkumník v oblasti historie a teorie alternativního filmu. Jeho *Expanded Cinema* (1970) byla první knihou, zabývající se videem jako uměleckou formou a pomohla prosadit mediální umění jako uměleckou a vědeckou disciplínu. V 60. letech působil jako novinář a filmový kritik v Los Angeles, v letech 1967-70 byl editorem a sloupkařem undergroundových novin Los Angeles Free Press. Učil na Kalifornském institutu umění a na mnoha dalších školách. V letech 1988-2007 působil na katedře umění pohyblivého obrazu na College of Santa Fe. Zabýval se dílem filmaře George Kuchara a tvorbou zakladatelů Mezinárodní elektronické kavárny Kita Gallowaye a Sherrie Rabinowitz. Byl aktivní v hnutí Media Democracy, které usiluje o transformaci masmédií, zdůrazňuje význam veřejného vysílání, zkoumá a podporuje alternativní média a občanský žurnalismus. Zdůrazňoval demokratické hodnoty, přístup veřejnosti k masmédiím a jejich otevřenost. 16